

Jak se domluvit

s kojencem a batoletem

Komunikujeme přirozenými znaky a gesty

- Gesta a znaky
- Jak se dorozumět
- Přirozený rozvoj řeči
- Po čem vaše dítě touží
- Úskalí a komunikace
- Slovníček znaků

Terezie
Vasilovčik Šustová

edice **PRO RODIČE**

Jak se domluvit s kojencem a batoletem

Komunikujeme přirozenými znaky a gesty

Terezie Vasilovčik Šustová

- **Gesta a znaky**
- **Jak se dorozumět**
- **Přirozený rozvoj řeči**
- **Po čem
vaše dítě touží**
- **Úskalí komunikace**
- **Slovníček znaků**

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Mgr. Terezie Vasilovčik Šustová

JAK SE DOMLUVIT S KOJENCEM A BATOLETEM

Komunikujeme přirozenými znaky a gesty

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 3225. publikaci

Odpovědná redaktorka Bc. Maria Arnautovová
Sazba a zlom Milan Vokál
Ilustrace Adam Kovalčík
Návrh a realizace obálky Martina Bártová
Počet stran 144
Vydání 1., 2008
Dotisk 11., 2020

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2008
Obrázek na obálce © Terezie Vasilovčik Šustová

Recenzovala:
PhDr. Ing. Iva Jungwirthová

Více informací o znakování s miminky najdete na www.znakovanismiminky.cz.

ISBN 978-80-247-9086-2 (pdf)
ISBN 978-80-247-2336-5 (print)

Obsah

SLOVO ÚVODEM	7
Opravdu vždy rozumíte tomu, co se vám vaše dítě snaží sdělit?	8
Znakování s miminky je způsob jak dítěti porozumět	9
Proč komunikovat znakováním s miminky	11
1. PROČ VÁM ZNAKOVÁNÍ S MIMINKY NABÍZÍM PŘÁVĚ JÁ, ANEK JAK JSME ZAČÍNALI	13
2. JAK S NÁMI KOJENCI A BATOLATA VLASTNĚ KOMUNIKUJÍ?	17
Nečekejte až na první slovo	18
Tááááákhle jsi veliký!	20
Každé dítě si vytváří gesta a pohybové symboly spontánně samo	21
Vraťte se ke kořenům	23
3. CO JE ZNAKOVÁNÍ S MIMINKY	27
Gesta a znaky	28
Znaky v systému znakování s miminky	29
Všichni to máme v sobě	32
Zábava především	33
Co znakování s miminky není	35
4. KDY ZAČÍT S MIMINKY ZNAKOVAT?	37
5. BEZ PRAVIDEL TO NEPŮJDE	41
Slovo musí být slyšet	42
Znak musí být vidět	44
Znak musí patřit k situaci	45
Znaků musí být tak akorát	51
6. SYSTÉM ZNAKOVÁNÍ S MIMINKY	53
Skupiny znaků znakování s miminky	54
Jeden jediný správný znak neexistuje	56
Máme znaky ukazovat pravou nebo levou rukou?	60

Odkud se nové znaky berou?	61
Znaky znakování s miminkou z pohledu uživatele mluveného českého jazyka	66
Když už jeden znak pro větu nestačí	67
7. JAK SE ZNAKOVÁNÍM S MIMINKOU ZAČÍT?	71
První krůčky se znakováním s miminkou	72
Dobrodružství máte ve svých rukou	75
Postup při vytváření znakové zásoby aneb kdy už si budeme s dítětem povídat?	86
Každé dítě je jedinečné	90
Nebude náš slovník omezený?	92
Když se na mne dítě dívá, vidí znak zrcadlově. Není to problém?	93
Proč dítě ukazuje znaky jinak než my?	93
Proč dítě ukazuje znaky střídavě pravou a levou rukou?	96
8. ZNAKOVÁNÍ S MIMINKOU A MLUVENÁ ŘEČ	97
Dítě nebude líné učit se mluvit!	98
Používat mluvenou řeč bude pro dítě efektivní	100
Co se stane se znaky, které dítě nahradí mluveným slovem?	102
9. NIC NENÍ JEN ČERNOBÍLÉ	105
SLOVO ZÁVĚREM	109
Proč právě tyto konkrétní znaky?	110
Shrnutí pravidel	110
Zdroje jednotlivých znaků	111
SLOVNÍČEK ZÁKLADNÍCH ZNAKŮ	113
Rodina	114
Denní činnosti	115
Předměty a potraviny	119
Příroda	124
Pocity, pokyny a jiné	129
ABECEDNÍ SEZNAM ZNAKŮ	135
POUŽITÁ LITERATURA	137

Slovo úvodem

Na hřišti

S Dorotkou jsme začali chodit na dětské hřiště, když jí ještě nebyl ani rok. Ale samozřejmě až o několik měsíců později si mohla všechna lákadla hřiště užít naplno. Dcera se na první pohoupání zamilovala do houpaček, na první sklouznutí do skluzavek a stejně jako pro jiné děti se i pro ni stalo dětské hřiště oblíbeným místem. Když bylo Dorotce patnáct měsíců, komunikovali jsme s ní prostřednictvím znakování s miminky již déle než půl roku. Během těch několika měsíců jsem byla nejen na hřišti, ale i na jiných místech svědkem toho, jak obtížně kojenci a batolata s jim blízkými osobami nacházejí společnou řeč. Zatímco stál Dorotin vrstevník uprostřed hřiště, plakal a bezradná maminka mu postupně nabízela jídlo, pití, míč a lopatku (a nakonec odhadováním a domýšlením po několika minutách zjistila, že klučina potřebuje přebalit), naše patnáctiměsíční dcera použila čtyřslovnou větu (znak KLOUZAČKA, slovo máma, znak CHYTÍ, znak TAM = támhle je klouzačka, máma mě chytí až sjedu dolů, chci tam jít). Poskládala ji ze znaků a slov a tak trvalo jenom několik vteřin, než mi jasně sdělila, co chce dělat. Dorotka čtyřslovné věty používala běžně v komunikaci ve věku dvaceti měsíců. Věty, které se skládaly pouze z mluvených slov, u ní nebyly už v tomto věku výjimkou. Jsem přesvědčena o tom, že jazykové schopnosti naší dcery byly na takové úrovni právě proto, že měla od raného věku možnost sama se vyjádřit a že vývoj své řeči podporovala a dosud podporuje vizuálně-motorickou složkou komunikace znakování s miminky, která pozitivně ovlivňuje i rozvoj dalších schopností a dovedností.

Uvažovali jste někdy nad tím, z jaké doby pochází vaše první vzpomínka? Vzpomenete si vůbec na něco ze svého raného dětství? Já, stejně jako většina lidí, kterých jsem se na první vzpomínku ptala, mám v paměti až střípky zážitků z období, kdy mi byly asi dva a půl roku a potom útržky vzpomínek z mateřské školy.

Když se podívám na naši dvaadvacetiměsíční dceru Dorotku, mrzí mne, že si některé zážitky ze svého raného dětství nepamatuji. Její rozesmáté oči zrcadlí ohromný pocit radosti, když sjíždí skluzavku nebo objeví na zahradě

šneka nebo když dostane novou hračku. Jak málo nám jako malým kdysi stačilo k tomu, abychom zažili pocit štěstí, který nás úplně pohltil.

Na druhou stranu nám příroda jakoby kouzlem dovolila zapomenout na pocity frustrace, které pramenily z nemožnosti vyjádřit své myšlenky, pocity, potřeby, přání, strach i obavy, protože jsme jako kojenci a batolata ještě neuměli vůbec nebo dobře mluvit. Dnes je obtížné si tuto situaci představit. Ovládáme cizí jazyky, máme k dispozici překladače, slovo umíme nejenom vyslovit, ale i napsat. Možná si bezmoc malého dítěte, které vám chce něco říct, můžete aspoň trochu přiblížit. Zkuste si zalepit pusu náplastí, odložte všechny psací potřeby a zkuste někomu sdělit, co jste prožili během jednoho jediného dne nebo co zajímavého vás čeká třeba zítra. Nebo se vydejte do společnosti neslyšících, kteří komunikují znakovým jazykem, a zkuste se zapojit do jejich specifického způsobu konverzace. Náročná? Nemožná? Frustrující? Dlouho nebo opakovaně byste to asi podstupovat nevydrželi, že?

Opravdu vždy rozumíte tomu, co se vám vaše dítě snaží sdělit?

Zdravé, slyšící děti jsou, než se naučí mluvit, vystaveny podobným frustrujícím situacím mnohokrát denně. Pokud si myslíte, že vy si se svým maličkým (kojencem či batoletem) vždy a za všech okolností rozumíte, zkuste zapátrat v paměti a přiznejte si, že tomu tak vždy není. Následující příklady vám možná připomenou vás a vaše dítě.

- Vaše ratolest se něčeho domáhá, pláče, začíná dupat nohou a vztekat se – vy se snažíte zjistit, co dítě chce, ptáte se, ukazujete na věci, vyjmenováváte všechny obvykle fungující alternativy (jako například napít, přebalit, podat auto nebo stavebnici atp.), ale situace končí tím, že dítě leží na zemi, kope kolem sebe a vy nad ním bezmocně pronášíte památnou větu: „*Já nevím co chceš. Kdybych to věděl/a, tak bych ti pomohl/a.*“
- Dítě se před chvílí vydalo na výzvědy a nyní se k vám zpoza rohu vrací s plamínky úžasného zážitku v očích. „*Co jsi tam viděl/a?*“ ptáte se zvědavě.

Batole na vás upře oči a vy se v nich snažíte neúspěšně číst. Jdete se za roh podívat, ale nic zajímavého nevidíte. VY to nevidíte.

- V noci se vaše miminko vzbudí se srdcervoucím pláčem, vy jej vezmete do náručí, kolébáte a utěšujete: „*To byl jen sen. Něco ošklivého se ti zdálo.*“ Poté, co dítě položíte zpět do postýlky, vám nedají spát myšlenky na to, že byste ošklivý sen mohli s dítětem společně zaplašit. Jen kdybyste věděl/a, co se miminku zdálo.
- Sedíte v pokoji a nahlas se zamyslíte: „*Je tu chladno. Měli bychom zavřít dveře.*“ Vaše batole přestane vozit po pokoji kočárek, jde ke dveřím a přibouchne je. No teda! Jestliže vám dítě rozumí takovéto věci, pravděpodobně rozumí i mnoha dalším. A kdyby mělo vhodný komunikační prostředek, určitě by vám samo mnoho věcí sdělilo.
- Vaše batole chce sušenku. Vy mu ji podáváte, a ono ji odstrkuje a křičí. Vždyť vy jasně rozumíte tomu, že říká: „*sušenka*“. Tak proč vám odstrkuje ruku a proč se vzteká? To opravdu neví, co chce? Anebo že by váš maličký neříkal sušenka, ale dožadoval se něčeho jiného? Vzhledem k tomu, že ještě dokonale neovládá svá mluvidla by vlastně mohlo podobně znít i jiné slovo, že?

Znakování s miminky je způsob jak dítěti porozumět

Komunikace prostřednictvím přirozených gest je vlastní dětem v kojeneckém (do 1 roku) a batolecím (od 1 do 3 let) věku, tedy ve věku, který odborníci označují i jako věk raný. Jsou to právě děti raného věku, které po komunikaci touží, ale ještě neovládají svá mluvidla nebo je neovládají tak dobře, aby mohly používat obecně srozumitelnou formu komunikace mluvenou řečí. Vezměte v úvahu, že batole začíná se svým okolím komunikovat prvními slůvky kolem jednoho roku. Až kolem osmnácti měsíců se jeho schopnost produkce artikulované řeči zlepší natolik, že si spolu můžete začít povídat. Přirozená gesta ke komunikaci děti raného věku využívají o mnoho měsíců

dříve. Pokud tato gesta rozvinete do funkčního komunikačního systému znakování s miminky, můžete si s dítětem začít povídat už když mu bude osm či devět (a někdy i méně) měsíců. To je o deset měsíců dřív, než kdybyste čekali na to, až si s dítětem popovídáte mluveným slovem. A deset měsíců v životě tak malého dítěte je opravdu nezanedbatelné období, ve kterém můžete podpořit a pozitivně ovlivnit jeho rozumový, pohybový i citový vývoj. Nezanedbatelná je i skutečnost, že český jazyk obsahuje mnoho dlouhých a artikulace náročných slov, která děti dobře a srozumitelně vysloví až ve věku několika let. Než tato doba nastane, mohou pro slovo použít znak.

Pokud jste rodiče, prarodiče, opatrovníci, sourozenci nebo jiní lidé blízcí dítěti raného věku (do 3 let) nebo své miminko právě čekáte anebo je plánujete či jste profesionál, který s dětmi raného věku pracuje, potom je tato kniha určena právě vám.

Prostřednictvím této knihy zjistíte, že:

- i s kojencem či batoletem můžete mít společný jazyk, můžete si povídat i s nemluvnětem;
- je možné předcházet frustraci dítěte z toho, že mu jeho nejbližší nerozumí;
- nemusíte hledat důvody a příčiny dětského smíchu nebo pláče, můžete jim rozumět;
- můžete přirozeným způsobem podpořit rozvoj řeči dítěte a rozšířit jeho slovní zásobu;
- můžete sdílet magický dětský svět;
- dáte-li dítěti prostředek ke komunikaci, zjistíte, že je chytřejší, než byste čekali u dítěte, které ještě nemluví;
- i dítě samo může být iniciátorem komunikace.

Stejně jako všechny děti si i naše dcera velmi oblíbila hru „Jak jsi veliká?“. Dorotka (9 měsíců) na fotografii sama odpovídá na otázku: Táááááákhle VELIKÁ. Jistě i vaše dítě tato hra moc baví. Zkuste si všimnout toho, jestli vaše dítě zvedá ruce zdánlivě i v situacích, které s touto hrou vůbec nesouvisejí. Možná se v přítomnosti dítěte právě bavíte o tom, že kolega má velké auto nebo že jste měli velké štěstí. Opravdu zvedání rukou vašeho dítěte v tuto chvíli s ničím nesouvisí a nic neznamená?

Proč komunikovat znakováním s miminky

Protože to funguje! Doufám, že si po přečtení této knihy řeknete, že stojí za to se do znakování s miminky pustit. Snažila jsem se každou z kapitol ilustrovat fotografiemi a příběhy či krátkými historkami. A právě tyto krátké vsuvky „ze života“ s naší dcerou Dorotkou nebo ze života jiných rodičů a jiných dětí jsou důkazem toho, že komunikace systémem znakování s miminky funguje. Příběhy a historky dokazují i to, že znakování je zábava, legrace a ohromné dobrodružství, které vám umožní nejenom sdílet magický svět vašeho dítěte, ale i rozvinout mnoho jeho schopností a dovedností.

Naše skoro dvouletá dcera Dorota už mi jako miminko skutečně nepřipadá. Nicméně znakování jsme v komunikaci s ní začali používat, když ještě miminkem byla. Pro zjednodušení a snadnou orientaci jsem tedy začala používat termín znakování s miminky, který, jak doufám, bude příjemné používat i vám.

Proč vám znakování s miminky nabízím právě já, aneb jak jsme začínali

1

Před mnoha lety, ještě na střední škole, jsem přemýšlela o tom, jakým způsobem využít svou vizuálně-motorickou paměť. Chtěla jsem najít zajímavého koníčka. Náhodou jsem našla inzerát na kurzy znakového jazyka – byly to jedny z prvních kurzů pro veřejnost. V té době byl znakový jazyk něčím velmi exotickým – jak neuvěřitelné mi to dnes připadá – a už tenkrát mi absolutně učaroval. Zanedlouho jsem začala znakový jazyk tlumočit a po několika letech jej také vyučovat.

Po gymnáziu jsem nastoupila na pedagogickou fakultu Karlovy Univerzity, obor speciální pedagogika, protože na jiném oboru se tehdy znakový jazyk nevyučoval – a já jsem svou budoucnost viděla jasně spjatou s neslyšícími a jejich jazykem. Během studia jsem si zvyšovala kvalifikaci v profesi tlumočení znakového jazyka, jako tlumočnicka jsem pracovala a vedle jsem kurzy znakového jazyka pro děti i pro dospělé. Mezi mé nejoblíbenější pracovní aktivity patřilo tlumočení na mezinárodních festivalech pantomimy a pohybového divadla a při mnoha dalších kulturních příležitostech. Také jsem měla příležitost tlumočit mezinárodní znakování v zahraničí (Vídeň, Berlín) a věnovat se jako tlumočnicka neslyšícím cizincům v Praze.

Náhoda tomu chtěla, že jsem si v časopise přečetla rozhovor s paní Terezou Hradílkovou (díky Vám, Terezo!), která v Čechách zavedla služby rané péče. Tehdy jsem si uvědomila, že to je má vysněná budoucnost – poradce rané péče v rodinách s neslyšícími dětmi raného věku. Po promoci jsem tedy rozšířila své pracovní aktivity na poradenství rané péče v rodinách s dětmi se

sluchovým či kombinovaným postižením nebo se závažným postižením vývoje řeči. Mou další profesí tak bylo poradenství zejména v oblasti vizuálně-motorických komunikačních systémů dětí se sluchovým postižením. Současně jsem vedla kurzy znakového jazyka pro rodiče. Na půl úvazku jsem také pracovala jako učitelka v bilingvální mateřské škole pro sluchově postižené. Stále jsem se věnovala tlumočení českého znakového jazyka i mezinárodního znakování a vedla jsem kurzy komunikace s neslyšícími a kurzy znakového jazyka na vysokých školách. Za velmi obohacující považuji i období, kdy jsem mohla tlumočit do znakového jazyka hudbu.

A potom se stala ta nejužasnější věc na světě a nám se narodila dcera Dorota. Jako profesionál jsem byla s dětmi raného věku gesta a znaky zvyklá běžně používat. Věděla jsem, a praxí jsem si to mnoho let ověřovala, že komunikace prostřednictvím znaků s kojenci a batolaty funguje. Že se s nimi dospělí nebo jiné děti mohou domluvit mnohem dříve, než vysloví první slova. A proto jsem byla rozhodnuta používat znaky v komunikaci s naší Dorotkou od narození. Ale protože je Dorotka naším prvním dítětem, nevěděli jsme vlastně, co nás po jejím narození čeká, a nadšení pro používání znaků velmi rychle opadlo. Celý den (a večer následně i manžel) jsem se věnovala kojení (tak s tím mi manžel opravdu pomoci nemohl), přebalování, kolébání, uspávání a večer jsem si unavená v posteli uvědomila, že jsem v tom kalupu nestačila použít ani jeden znak.

Dorotka si zpočátku vytvářela gesta sama stejně jako ostatní děti. Mezi její první tedy patřilo: POCHOVAT–ZVEDNOUT (ruce natažené vzhůru) a UNAVENÁ (mnutí očí pěstičkami). S manželem jsme gesta zařadili do běžné komunikace a cíleně jsme je opakovali. Tím měla Dorotka z naší strany pozitivní zpětnou vazbu a posilovali jsme vědomí toho, že gesta (která v systému znakování s miminky řadím spolu s ostatními cílenými nemluvenými projevy pod souhrnný název znaky) jsou běžnou součástí komunikace.

O několik týdnů později jsme začali používat cíleně další znaky, které už jsme dcerce nabízeli z vlastní iniciativy. V péči o miminko jsme už získali jistou rutinu a byl čas myslet i na něco jiného než na jeho bolavé bříško. Dorotce tehdy bylo osm měsíců. Protože dítě v tomto věku motoriku svých rukou ovládá již celkem dobře, snažila se naše dcera opakovat znaky prakticky okamžitě a sa-

mostatně je začala používat asi za tři týdny. Prvním znakem, který se od nás Dorotka naučila, bylo SVĚTLO (viz slovníček základních znaků).

Protože od počátku Dorotčina života bylo zřejmé, že je to zdravé, slyšící miminko, věděla jsem, že nechci v komunikaci s dcerou používat čistý znakový jazyk. Cílem užití gest a znaků s naší dcerou bylo domluvit se do doby, než začne sama používat mluvenou řeč, nikoliv zavést v domácím prostředí další jazykový systém. Na základě svých zkušeností jsem se proto při hledání vhodných znaků uchýlila ke kombinaci přirozených gest, znaků českého znakového jazyka i jiných národních znakových systémů a znaků mezinárodního znakování. Velkou inspirací mi byli i rodiče neslyšících dětí z rodin, do kterých jsem jako poradce rané péče dojížděla.

S tím jak naše dcera rostla, rozšiřoval se i rejstřík jejích aktivit a množila se místa, na kterých jsme svým způsobem komunikace budili pozornost. Takže „naše znaky“ se z bytu a domu (nám blízké lidi z rodiny a také přátele či známé náš způsob komunikace vzhledem k mé profesi nepřekvapil) přemístily na hřiště, do herny, do mateřského centra i do obchodů a na návštěvy. Dorotka byla často vystavena překvapeným pohledům okolostojících maminek, které se hned zajímaly o to, jak s dcerou komunikujeme. Již dříve mě při podobných častých otázkách napadlo, že bych se mohla s dalšími rodiči nebo jinými osobami, které jsou dítěti blízké, podělit o své znalosti a zkušenosti týkající se způsobu komunikace se zdravými, slyšícími dětmi raného věku, který vychází z jejich přirozených gest. A jako nejefektivnější se zdálo být napsání knihy, kterou nyní držíte v rukách. Doufám, že se vám bude líbit, že se nad ní i zasmějete a že vás snad bude inspirovat.